

Fra en bibeloversætters værksted

Siden 1981 har jeg arbejdet med sprog og bibeloversættelse i Kenya – og lidt i Danmark. Fra 1991 har jeg specialiseret mig som konsulent i bibeloversættelse, og derfor er det mit job at vurdere, om en given oversættelse kommunikerer den oprindelige mening til læseren, hverken mere eller mindre. Det er på den baggrund, at jeg gerne vil belyse nogle vanskelige bibelsteder ud fra en oversætters synspunkt. Hvis du, der læser dette, har et godt forslag til en bedre oversættelse, så send det til mig. Måske kan dit forslag komme med i den næste reviderede udgave af Bibelen på Hverdagsdansk (BpH). Den første udgave af Bibelen på Hverdagsdansk kom i 1992 under titlen BOGEN. En revideret udgave af BpH kom i 2007, men er revideret i mindre omfang senere. Det Ny Testamente blev oversat til nudansk af bibelselskabet og udkom også i 2007, revideret 2011, under titlen Den Nye Aftale (DNA).

Den første oversætterudfordring er Mattæus 11,12. Lad os kigge på, hvordan nogle danske oversættelser har klaret opgaven (AO betyder den autoriserede oversættelse):

- AO 1907** – Men fra Johannes Døberens Dage indtil nu tages Himmeriges Rige med Vold, og volds mænd rive det til sig.
- AO 1948** – Og fra Johannes Døbers dage indtil nu tages Himmeriget med storm, og de, der stormer det, river det til sig.
- AO 1992** - Fra Johannes Døbers dage indtil nu er Himmeriget blevet stormet, og de fremstormende river det til sig.
- Seidelin** – Fra Johannes Døbers dage indtil nu tages Gudsriget med storm, og de fremstormende løber af med det.
- BOGEN** – Fra det tidspunkt, da Johannes begyndte at prædike og døbe og indtil nu, har ivrige skarer stormet Himmeriget, og de, der stormer det, river det til sig.
- DNA** – Fra dengang Johannes levede og indtil nu, er Guds kongerige blevet bestormet, og de, der stormer det, får kæmpet sig ind.

- 1: Den græske tekst har et sætningsbindeord, som 1907 oversatte med ”Men”, 1948 med ”Og”, mens de øvrige udelader det. Den moderne sprogvitenskaber har klargjort, at dette ord bruges, når der kommer et skift i fortællingen. Som regel er det et nyt afsnit, der begynder, men det kan også være et nyt subjekt. Her i Matt 11,12 er det et nyt afsnit, der begynder. Der findes ikke noget ord på dansk, som direkte oversætter det græske ord, og det er derfor korrekt at udelade ordet i oversættelsen. Samtidig bør den oversatte tekst i vers 12 starte med et nyt afsnit for på den måde at angive betydningen af det ikke-oversatte bindeord. Kun BOGEN gør dette.
- 2: De første fire oversætter ordret fra Græsk: ”Fra Johannes Døbers dage indtil nu”. Hvad betyder det? Fra dengang Johannes blev født? Eller fra dengang han begyndte at prædike i ørkenen? Den sidste fortolkning er utvivlsomt den rigtige, og det har BOGEN så klargjort. DNA er uklar, men det lader som om, de mener, at det er, fra han blev født, hvilket ikke passer i sammenhængen. Modstanden mod Guds rige forudsætter, at der prædikes om Guds rige. Enhver oversættelse, der ønsker at kommunikere den oprindelige mening klart på nudansk, må nødvendigvis først fortolke teksten, i den forstand at fortolkning betyder at finde frem til, hvad den oprindelige mening var i den sproglige, litterære, historiske og kulturelle sammenhæng, som teksten befinder sig i. BOGEN har også klargjort tilnavnet ”Døberen” som den aktivitet, han blev kendt for, nemlig at døbe. Det mener jeg ikke er nødvendigt, for i denne sammenhæng er det Johannes’ budskab, der er i fokus, ikke at han døbte folk. Derfor vil jeg foreslå: ”Fra dengang Johannes Døber begyndte at prædike og indtil nu.”
- 3: Fire oversættelser siger ”Himmeriget”, mens en siger ”Gudsriget” og en siger Guds kongerige. Hvad er korrekt? Begge er i og for sig korrekte, for der er ingen forskel i

betydningen. Mattæus var jøde og skrev for jøderne. Da jøderne ikke turde udtale Guds navn, brugte man ofte ordet "Himlen" som et dæknavn for "Gud", en såkaldt eufemisme. Da vi på dansk ikke har problemer med at bruge ordet Gud, vil jeg anbefale konsekvent at sige "Gudsriget" som Seidelin har gjort eller "Guds rige". DNA siger kongerige, men det kunne fokusere for meget på det geografiske område, hvorimod fokus i Bibelen ligger på, at man kommer ind i Guds rige og accepterer Gud som sin Herre. Guds rige i Bibelen er ikke geografisk, men åndeligt.

- 4: 1907 taler om at Gudsriget tages med "vold", mens de øvrige taler om, at Gudsriget bliver "stormet". Det græske ord betyder "begå en voldelig handling". I sammenhængen i dette kapitel taler Jesus om de mennesker, inklusive Herodes, der er voldelige modstandere af Gudsriget. Herodes har sat Johannes i fængsel, og mange pønser allerede på at få Jesus af vejen. Det Jesus altså siger her er, at Gudsriget er blevet voldeligt eller voldsomt angrebet. Det klargør ikke meningen at indføre begrebet "storme". BOGEN har tilføjet ordet "ivrige skarer" og giver derved teksten en drejning fra den negative modstand til en positiv indtagelse eller ligefrem indlemmelse i Gudsriget. Det er en katastrofal forkert fortolkning og oversættelse.
- 5: 1907 bruger helt korrekt ordet "voldsmænd", fordi det græske navneord her svarer til udsagnsordet "begå vold" i foregående sætning. Der er tale om de voldelige personer, som netop er blevet omtalt. Men hvad betyder det sidste ord "river det til sig"? Hvordan i al verden kan man "rive Gudsriget til sig" eller "løbe af med det". Det kan i hvert fald ikke betyde, at mennesker på voldelig vis kan tiltvinge sig adgang til Gudsriget. Det græske ord, som er brugt her, er anvendt flere andre steder, f.eks. i Mattæus 13,19: "Så kommer den Onde og river det bort, der er sået i hans hjerte." Det forekommer også i Johannes 10,12: "ulven røver dem (fårene)" eller som BOGEN siger det "ulven overfalder fåreflokken". Ordet betyder egentlig med magt at fjerne noget eller nogen fra et sted til et andet. Ofte er sammenhængen negativ, som i de to steder, der er citeret ovenfor. Der er næppe tvivl om, at verset her taler om de modstandere af Gudsriget, som med vold og magt vil søge at ødelægge det. Det passer bedst ind i sammenhængen i hele dette kapitel, hvor vi i vers 18-19 læser: "For Johannes kom, han hverken spiste eller drak, og folk siger: Han er besat. Og Menneskesønnen kom, han både spiser og drikker, og folk siger: Se den frådser og dranker, ven med toldere og syndere." Hele kapitlet handler om, hvordan både Johannes og Jesus mødte modstand. DNA antyder, at man med vold og magt kan kæmpe sig ind i Guds kongerige, men det er helt forkert.

Hvordan kan vi nu oversætte verset så den oprindelige mening kommer klart frem?

BpH: Lige fra Johannes begyndte sit virke, har Guds rige mødt voldsom modstand, og modstanderne søger at komme det til livs.

Fordi der er forskellige fortolkninger, er der tilføjet en forklarende fodnote:

"Dette vers er ofte blevet misforstået, især når det tages ud af sin sammenhæng. En mere ordret gengivelse ville være: „Himlens rige bliver voldeligt behandlet/stormet/angrebet, og voldsmænd (prøver på at) snuppe det." Det sidste ord betyder at stjæle, fjerne, snuppe og løbe væk med, snuppe for at spise det, snuppe for at ødelægge det. Det forekommer bl.a. i Matt. 13,19 (pille væk, samle op og ødelægge), ApG. 23,10 (få fat i, fjerne), Joh. 10,12 (ulven overfalder, angriber fårene), Matt. 12,29 (plyndre, røve), Joh. 10,28 (rive ud af hånden, fjerne med magt og derefter overtage kontrollen med). I alle tilfælde drejer det sig om at fjerne noget med magt. Herodes havde forsøgt at angribe Guds rige ved at sætte Johannes i fængsel, og mange andre har angrebet Jesus, om ikke fysisk endnu, så med ord."

(Revideret november 2016)